

TJAŠA JAKOP

MEDNARODNA KONFERENCA KONTEKSTUALIZACIJA ZGODOVINSKE LEKSIKOLOGIJE MAJA 2017 V HELSINKIH

COBISS: 1.25

Univerza Helsinki na Finskem je maja 2017 gostila jezikoslovce na mednarodni konferenci z naslovom Kontekstualizacija zgodovinske leksikologije (*Contextualizing historical lexicology*), ki sem se je aktivno udeležila kot edina predstavnik iz Slovenije in tudi južnoslovanske jezikovne skupine (in kot sodelavka Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU). Predavanja so potekala na tamkajšnji univerzi, in sicer v dveh vzporednih sekcijah, skupna pa so bila kar štiri plenarna predavanja. Sekcijska predavanja so trajala po 25 minut (s po petimi minutami dodatka za diskusijo), plenarnim pa je bilo namenjenih po približno 60 minut.

Prispevki so zajemali različna področja jezikoslovja, prevladovala pa so jezikovnozgodovinske teme (glasovni razvoji, zgodovinska leksikologija, etimologija, lingvistična tipologija, prevzemanje in slovnica).¹ Večina prispevkov in nastopov je bila v angleščini, nekaj pa jih je bilo tudi v drugih jezikih (dva prispevka sta bila predstavljena v finščini in po en v ruščini in nemščini). Na hodniku sta bila razstavljena posterja; prvega, z naslovom Rezultati projekta »Podedovano in izposojeno v zgodovini uralskih jezikov« (*Results of the project »Inherited and borrowed in the history of the Uralic languages«*), je sestavil Janne Saarikivi, drugega, z naslovom Zgodovinsko jezikoslovje in evolucijski okvir (*Historical linguistics and evolutionary framework*), pa Outi Vesakoski s sodelavci. Konferenca se je udeležilo približno 50 jezikoslovcev, med poslušalci pa je bilo tudi precej študentov in drugih (starejših) jezikoslovcev.

Prvi dan je imela plenarno predavanje z naslovom Interakcija med besedno strukturo in leksikalno semantiko (*The interaction of word structure and lexical semantics*) profesorica Johanna Nichols z univerze Berkeley v Kaliforniji. Govorila je o možnem napovedovanju spreminjanja leksike, o povezavah med morfološko strukturo in semantiko besedja, o podaljševanju osnov in izpeljankah (kako hitro se spreminja pomen in procesi izpeljave ter kako hitro se dogajajo spremembe) ter opozarjala na tipološke značilnosti, ki oblikujejo leksiko kakega jezika in napeljujejo na razlago etimologij. Cilj njenega dela je ustvariti leksikalno tipologijo jezika.

¹ Angleški povzetki predavanj so dosegljivi na povezavi <http://blogs.helsinki.fi/hist-lexicology/abstracts/>, program pa na <http://blogs.helsinki.fi/hist-lexicology/program/>.

Simonas Noreikis, po rodu Litovec, trenutno pa študent na helsinški univerzi, je v prispevku Litovska vodna imena domnevno ugrofinskega izvora (*Lithuanian hydroyms supposed to be Finno-Ugric*) predstavil vodna imena v litovščini, ki naj bi bila ugrofinskega izvora. Prvi je na ugrofinski izvor litovskih hidronimov opozoril že poljski jezikoslovec Jan Rozwadowski leta 1913. Noreikis meni, da je takih vodnih imen okoli 30–40. Namen njegove raziskave je bil izdelati etimologije za ta imena oz. toponime s pomočjo sodobnih metod. Za primer je navedel ime reke *Robata*, ki ga napačno povezujejo z estonsko besedo *raba* ‘poplaviti, napolniti z vodo’, dejansko pa je *raba* germanska izposojenka iz 3.–8. stoletja.

Najbolj aktiven predavatelj na konferenci je bil finski jezikoslovec, soorganizator ter avtor uvodnega in zaključnega govora Janne Saarikivi z Univerze Helsink. Prvi dan je nastopil s predavanjem Določanje baltskega in slovanskega v finskem besedišču (*Defining Baltic and Slavic in Finnic vocabulary*), v katerem je predstavil značilnosti slovanskih in baltskih izposojenk v finščini. T. i. baltske izposojenke v finščini verjetno izvirajo iz starih narečij, ki so se pozneje razvila v slovanska. Dokaz za to so nekatere dvojnice toponimov, ki glasoslovno izkazujejo arhaično slovanščino iz verjetno najstarejšega finsko-slovanskega stika. Fonologija v novgorodskih pismih na brezovem lubju (iz 11.–12. st.), npr. odsotnost druge palatalizacije, se doslej v etimologiji finskih besed ni upoštevala, zato Saarikivi meni, da bi bilo treba ponovno obravnavati lastnosti nekaterih besed, za katere domneva, da so v finščino prevzete iz baltskih jezikov; nekatere namreč lahko izvirajo iz starih slovanskih ali iz baltskih narečij, ki so se razvila v slovanska.

Drugi dan konference se je začel s Saarikivijevim plenarnim predavanjem z naslovom K tipologiji etimologij (*Towards the typology of etymologies*), kjer je leksikalno tipologijo s pomočjo zgodovinske etimologije predstavil s treh vidikov – (1) motivacija (podedovanih, izposojenih in izpeljanih besed ter onomatopejskih izrazov); (2) polisemija (abstraktni pomeni) in (3) gramatikalizacija (gramatični pomen) –, v okviru teh pa loči še splošno besedje nasproti lokalnemu (narečnemu).

Sama sem v prispevku Izposojenke v slovenskih narečjih (*Loan words in Slovenian dialects*) predstavila izposojenke v slovenskem narečnem besedju (1) glede na geografsko lego, (2) glede na pomensko polje, (3) glede na izvor prevzema in (4) glede časa prevzema. Med izposojenkami v slovenskih narečjih prevladujejo germanizmi (kot tudi v večini drugih slovanskih jezikov), manj je romanizmov in še manj hungarizmov. V sklopu predavanja sem predstavila tudi projekt Slovenski lingvistični atlas ter opozorila na dostopnost atlasa in slovarjev na spletu (na portalu fran.si). Ker je bilo to edino predavanje o kakem južnoslovanskem jeziku, je bilo pet minut za debato premalo; slušateljem se je zdela pestrost slovenskega narečnega (prevzetega) besedja in stikov s tujimi (sosednjimi) jeziki zelo zanimiva.

V isti sekciji je nastopil tudi Vladislav Knoll iz Prage s predavanjem O zgodovini spodnjenemškega vpliva na slovanske jezike (*On the history of Low German influence in Slavonic languages*). Zanimala ga je predvsem zgodovina spodnje (ljudske) nemščine in njen vpliv na celoten severnoevropski prostor. Razlikujemo

lahko med različnimi tipi spodnjenemško-slovanskih stikov: (1) trajni stiki (npr. s kašubščino ali na Spodnjem Saškem), (2) kratkotrajni stiki (npr. s spodnjo lužiško srbščino ali severozahodnim delom ruščine) in (3) področja brez neposrednega stika. Na podlagi analize nekaterih izposojenk v slovanskih jezikih lahko sklepamo o sociolingvistični preteklosti spodnje nemščine. Cilj predavanja je bil povzeti pomembnejše vidike in posebnosti stika spodnje nemščine s slovanskimi jeziki (konkretno s kašubščino)² z diahronega in arealnega stališča. Z avtorjem sva se ob koncu predavanja pogovarjala tudi o najini skupni temi – dvojini, saj raziskuje kategorijo dvojine v kašubščini.

Na koncu drugega dneva konference je znani etimolog Anatoly Liberman z univerze v Minnesoti predstavil svoje delo v predavanju z naslovom Prihodnost angleške etimologije kot veje jezikoslovja in leksikografije (*The future of English etymology as a branch of linguistics and lexicography*). Liberman je tudi avtor Analitičnega slovarja angleške etimologije (*An Analytic Dictionary of English Etymology*), ki je plod raziskovanja štirih desetletij v 52 jezikih. V tem slovarju je obsežno predstavil 55 besed z doslej nejasnimi etimologijami.

Tretji, zadnji dan konference je kot plenarni predavatelj nastopil Martin Kümmel iz Jene v Nemčiji s predavanjem Etimološki problemi med indoiranščino in uralščino (*Etymological problems between Indo-Iranian and Uralic*). Poudaril je, da so uralisti (npr. jezikoslovec Hermann Jacobsohn v knjigi K najstarejših arijskim izposojenkam v ugrofinskih jezikih (*Zu den ältesten arischen Lehnwörtern in den finnisch-ugrischen Sprachen*) iz 1934) natančno raziskovali predzgodovinske stike indoevropskih, zlasti indoiranskih jezikov z uralskimi, v zadnjem času pa tudi strokovnjaki za indoeuropeistiko in indoiranistiko (kot je predavatelj sam) posvečajo več pozornosti uralskim vplivom na te jezike, kar kliče po ponovnih interpretacijah etimologij.

S predavanji sta nadaljevala Madžara, oba iz Budimpešte. Gergely Antal je govoril o skupnem besedju v uralskih jezikih, s poudarkom na madžarščini in permških jezikih, npr. udmurtščini (*Remarks on the shared vocabulary of Hungarian, Udmurt and Komi*), ter možnostmi za izposojjo in smer izposojanja med temi jeziki na podlagi geografskih in arheoloških dejstev. Predstavil je tudi nekaj novih etimologij za ribja imena (npr. za pomen 'rečni ostriž', v madž. *sügér*, nar. madž. *sigér*, *singér*, *siger* ...), ki naj bi bila izposojena iz udmurtščine (npr. udmurt. чорыг 'riba'), Ugotovil je, da so imena za ribe precej nestanovitna in za etimologe zelo problematična. László Fejes je imel predavanje o glasovnih spremembah v jezikih z vokalno harmonijo, značilno za uralske jezike (*Sound change from the point of view of etymology and grammar*). Osredotočil se je na ujevsko in ijevsko deblo v ugrofinski jezikovni skupini in ugotavljal, kako so glasovne spremembe lahko vplivale na slovnične spremembe in kako na podlagi slovničnih sprememb rekonstruirati deblo.

2 Npr. Vladislav Knoll, Kašubský duál, *Slavia* 83 (2014), št. 3, 235–261; Tjaša Jakop, Use of dual in standard Slovene, colloquial Slovene and Slovene dialects, *Linguistica* 52 (2012), 349–362.

Konferenca se je končala s plenarnim predavanjem Petrija Kallia Substrati v finščini: posodobitev (*Substrates in Finnic: an update*), jezikoslovca iz Helsinkov, ki je strokovnjak za ugrofinske jezike, za zgodovinsko fonologijo od prafinskega jezika dalje in za predzgodovinsko stanje in jezikovne stike v severovzhodnih evropskih jezikih ter za (stare) germanizme v finščini. Prafinščina je skupni prednik finščine in estonsčine in ni zapisana, ampak le rekonstruirana s primerjalno metodo (kot praslovanščina). Zanja je bila značilna vokalna harmonija, podobna tej v sodobni finščini (in tudi madžarščini).

Na koncu zadnjega plenarnega predavanja so se gostitelji zahvalili vsem sodelujočim in nas povabili k objavi prispevkov v spletnem (elektronskem) zborniku. Prisotni smo se strinjali, da je bila konferenca organizirana brežhibno, saj so predavanja potekala po predvidenem programu in po natančnem urniku, dve odpovedani predavanji pa so organizatorji nadomestili z novima govorcema in z dodatnim, četrtem plenarnim predavanjem. V odmorih za kavo in ob večerih je bilo na voljo tudi nekaj časa za druženje ter izmenjevanje stikov, mnenj, znanj, dvomov in zanimivih (jezikovnih) podatkov.